

УДК 94(100:341. 241] "192"

DOI 10.31654/2520-6966-2019-11i-94-127-137

Dawid Treła (Давид Треля)

magister prawa, słuchacz XXX promocji Krajowej

Szkoły Administracji Publicznej w Warszawie

Postulowane zmiany traktatu wersalskiego zgłaszane przez Niemcy, Włochy i Węgry w latach 20 XX wieku. Przyczyny, szanse i zagrożenia

Traktat wersalski jako główny układ pokojowy kończący I Wojnę Światową został podpisany 28 czerwca 1919 roku przez Niemcy, mocarstwa Ententy, państwa sprzymierzone i stowarzyszone. Traktat ten ustalając wiele granic międzypaństwowych w Europie, wprowadził nowy ład na europejską scenę polityczną XX wieku.

Pomimo włączenia traktatu w prawo międzynarodowe, jego zapisy jeszcze przed podpisaniem były przedmiotem kontrowersji. Najgłośniejszy sprzeciw wyraziły Niemcy uznając jego postanowienia za krzywdzące i niewykonalne. Przejawem sprzeciwu było zawarcie w 1922 między Republiką Weimarską a Rosyjską Federacją Socjalistyczną Republiką Radziecką układu w Rapallo celem omijania klauzul traktatu wersalskiego.

Artykuł przedstawia genezę i treść żądań rewizjonistycznych przyszłych państw osi. Odpowiada na pytanie czy postulowane zmiany traktatu wersalskiego były szansą na zmianę nowego, tworzącego się, układu politycznego Węgier, Włoch i w szczególności Niemiec (w których zmiana polegała na rosnącym poparciu dla partii NSDAP na fali sprzeciwu społecznego wobec postanowień traktatu). Jest przedmiotem analizy realności wprowadzenia takich zmian, które mogłyby zapobiec zawarciu układu w Rapallo – tym samym powodując wywiązywanie się Niemiec z narzuconych postanowień.

Liczenie postulowane zmiany traktatu przez państwa z różnych stronnictw politycznych miały swoje źródło w kształtowaniu polityk międzynarodowych ówczesnych rządów. W ocenie autora artykułu postulowane zmiany były narzędziem politycznym, gdyż stanowiły w większości przypadków próbę sił, rzadko wynikały ze starań złagodzenia lub zapobieżenia realnym problemom wynikającym z postanowień traktatu.

Słowa kluczowe: *Traktat Wersalski, układ w Rapallo, reparacje wojenne, I Wojna Światowa, Republika Weimarska.*

Zwolennicy zmiany traktatu wersalskiego wszelkie swoje nadzieje łączyli z art. 19 traktatu wersalskiego, który stanowił, że "Zgromadzenie może od czasu do czasu wzywać członków Ligi, aby przystąpili do ponownego zbadania traktatów, które nie dają się już stosować oraz

sytuacji międzynarodowej, której trwanie mogłoby zagrozić pokojowi świata". Problem wdrożenia w życie tego paragrafu stał się jednym z elementów rozwoju tendencji rewizjonistycznych reprezentowanych najsilniej przez państwa pokonane [1].

Głównym przegranym zgodnie z traktatem wersalskim stały się Niemcy. Poniosły one straty terytorialne, w ilości obywateli, gospodarcze i polityczne.

Odnosnie do strat terytorialnych – traktat wersalski pozbawił Niemcy 65 000 kilometrów kwadratowych, to jest 13,5 procent terytorium i 7 milionów zamieszkujących te tereny ludzi (10 % wszystkich obywateli). Ponadto dotychczasowe niemieckie protektoraty miały zostać oficjalnie uznane za niepodległe, a zdobycze osiągnięte na mocy traktatu brzeskiego – utracone. Artykuł 119 traktatu wymagał od Niemiec zrzeczenia się suwerenności nad dawnymi koloniami, a artykuł 22 przekształcił te terytoria w mandaty Ligi Narodów będące pod kontrolą państw sprzymierzonych. Togoland i German Kamerun (Kamerun) zostały przeniesione do Francji. Ruanda i Urundi zostały przydzielone do Belgii. Japonia otrzymała wszystkie niemieckie dobra na Pacyfiku na północ od równika, a te na południe od równika przypadły w udziale Australii, z wyjątkiem niemieckiego Samoa, które zostało przydzielone Nowej Zelandii.

W Europie Środkowej Niemcy miały uznać niepodległość Czechosłowacji i Polski oraz zrzec się "*wszystkich praw i tytułów na terytorium*". Ponadto fragmenty Górnego Śląska, prowincja Posen (obecnie Poznań), która znalazła się pod polską kontrolą podczas powstania wielkopolskiego, miała również zostać przekazana Polsce. Również Pomerelia (Pomorze Wschodnie), z przyczyn historycznych i etnicznych, została przeniesiona do Polski, aby nowe państwo mogło uzyskać dostęp do morza. Przyszłość reszty prowincji miała zostać podjęta przez plebiscyt. Łącznie powierzchnia 51 800 kilometrów kwadratowych została przyznana Polsce kosztem Niemiec.

Memel został przekazany sojuszniczym i stowarzyszonym siłom do dyspozycji zgodnie z ich życzeniem. Niemcy miały zrzec się Gdańska i jego zaplecza, w tym delty Wisły nad Morzem Bałtyckim po to, aby Liga Narodów ustanowiła nowy byt areny międzynarodowej – Wolne Miasto Gdańsk.

W Europie Zachodniej największe zmiany terytorialne dotyczyły Belgii. Niemcy zostały zobowiązane do uznania belgijskiej suwerenności nad przedwojennie neutralnym Moresnet, dodatkowo musiały oddać kontrolę nad obszarem Eupen i Malmedy – niemieckojęzycznym terytorium we wschodniej Belgii. W Alzacji i Lotaryngii odbył się plebiscyt w celu podjęcia decyzji o suwerenności. Prowincje te zostały włączone do Francji, unieważniając traktaty wersalskie i frankfurckie z 1871 r.

Na mocy traktatu wersalskiego na niemieckie siły zbrojne zostały nałożone w sposób kompleksowy i złożony liczne ograniczenia. Celem było uczynienie Reichswehry niezdolną do działań ofensywnych i zachęcanie do międzynarodowego rozbrojenia. Podstawowym zapisem była konieczność przeprowadzenia zdemobilizowania żołnierzy, tak aby pozostawić armię nie większą niż 100 000 ludzi w maksymalnie siedmiu dywizjach piechoty i trzech kawalerii, przy czym siła marynarki wojennej nie powinna przekraczać 15 000 ludzi. Artykuł 198 zakazał Niemcom posiadania sił powietrznych. Sztab Generalny miał zostać rozwiązany, a powszechny pobór zniesiony. Siły policyjne zredukowano do rozmiarów przedwojennych, przy czym jej wzrosty były ograniczone do wzrostu liczby ludności, natomiast siły paramilitarne były zakazane. Wszystkie fortyfikacje w Nadrenii i 50 km na wschód od rzeki miały zostać wyburzone, a nowe budowle zabronione – co oznaczało jej całkowite zdemilitaryzowanie.

Kolejnym ciosem dla Niemiec był zapis o zakazie handlu bronią, ograniczenia nałożono na rodzaj i ilość broni i zakazano wytwarzania lub składowania broni chemicznej, samochodów pancernych, czołgów i samolotów wojskowych.

Odnosnie do reparacji w artykule 231 Niemcy przyjęły odpowiedzialność za straty i szkody spowodowane przez wojnę "w wyniku... agresji Niemiec i jej sojuszników". Traktat wymagał od Niemiec rekompensaty dla sił sprzymierzonych, a także ustanowił aliancką "Komisję ds. Reparacji" w celu określenia dokładnej kwoty, jaką Niemcy zapłacą oraz formy, jaką taka płatność będzie miała. Komisja musiała "dać rządowi niemieckiemu możliwość wysłuchania" i przedstawić swoje wnioski do 1 maja 1921 r. W międzyczasie traktat wymagał od Niemiec zapłacenia równowartości 20 mld złotych znaków (5 mld USD) w złocie, towarach, statkach, papierach wartościowych lub innych formach.

Panujące nastroje zarówno wśród obywateli jak i w rządzie po przedstawieniu zapisów traktatu sięgnęły dna. Niemcom nie wolno było brać udziału w negocjacjach zapisów. Rząd niemiecki wydał jednakże protest przeciwko temu, co uważał za niesprawiedliwe żądania i "pogwałcenie honoru" [2]. Konserwatyści, nacjonaści i byli przywódcy wojskowi potępili traktat. Politycy Republiki Weimarskiej, którzy poparli traktat oraz socjaliści, komuniści i Żydzi byli traktowani z podejrzliwością jako osoby o wątpliwej lojalności. Za największe upokorzenie traktowano przepis, który obwiniał Niemcy za rozpoczęcie wojny. Warto zauważyć, że w tamtym okresie zaczęły pojawiać się plotki, jakoby Żydzi nie popierali wojny i odegrali rolę w sprzedaży Niemiec wrogom. W plotkach tych można doszukiwać się pierwszych przejawów niechęci wobec Żydów,

która przeradzając się w otwarty antysemityzm osiągnęła punkt kulminacyjny podczas II wojny światowej. Naród niemiecki uważał reparacje za narodowe upokorzenie, a rząd niemiecki starał się podważyć obowiązek ich zapłaty.

W czasie gdy Niemcy skarżyły się, że zapisy traktatu wersalskiego był dla nich zbyt surowe, mocarstwa alianckie odpowiadały, że jest on łagodniejszy niż warunki narzucone przez Niemcy Rosji w traktacie brzeskim [3].

Pierwszym postulatem dotyczącym rewizji traktatu wersalskiego zgłaszanym przez Niemcy było zmniejszenie kwoty reparacji wojennych. Postulat ten miał mieć swoje ekonomiczne uzasadnienie – już dwa lata po podpisaniu traktatu podnoszono, że niemiecka gospodarka była tak słaba, że tylko niewielki procent reparacji wypłacono w twardej walucie, a nawet wypłata tego niewielkiego procentu pierwotnej kwoty nadal stanowiła znaczne obciążenie dla gospodarki. Chociaż przyczyny niszczycielskiej hiperinflacji po wojnie są złożone i sporne, Niemcy obwiniali traktat o niemalże załamanie swojej gospodarki. Wielu ekonomistów jak Étienne Mantoux uważa, że zgłaszanie problemy gospodarcze były specjalnie przejawskrawiane, a Niemcy przy zachowaniu dobrej woli mogłyby spłacić większą część zobowiązań bez znacznego załamania gospodarczego. Żądania rewizji w zakresie reparacji należy uznać za udane, ponieważ nawet pomimo zajęcia przez wojska francuskie i belgijskie Duisburga w marcu 1921 r. oraz Zagłębia Ruhry jako odwet po tym, jak Niemcy nie wypełniły płatności odszkodowawczych wymaganych przez Traktat Wersalski, rząd niemiecki odpowiadając "biernym oporem" doprowadził do zmniejszenia ciężącego na nim zobowiązania. Zmniejszenie to nastąpiło poprzez podjęcie reformy walutowej i wynegocjowanie planu Dawesa, a ostatecznie doprowadziło do wycofania wojsk francuskich i belgijskich z Zagłębia Ruhry w 1925 r.

Drugim postulatem dotyczącym rewizji traktatu wersalskiego zgłaszanym przez Niemcy było zrewidowanie kwestii terytorialnej. Szybko okazało się, że ze stratami na zachodniej granicy opinia publiczna może się pogodzić (wynik konferencji w Locarno oraz pakt reński był zwalczany tylko przez prawicę). Natomiast konieczność odstąpienia ziem odradzającej się Polsce budziła sprzeciw. Wytyczenie nowej granicy polsko-niemieckiej poprzedzały krwawe walki w Wielkopolsce i Śląsku. Jako rzecz absurdalną przedstawiano w Niemczech rozwiązanie sprawy Gdańska – zamieszkanego w ogromnej części przez ludność niemiecką. Oburzenie wywołało również odcięcie Prus Wschodnich, oddzielonych odtąd od pozostałych ziem Rzeszy Pomorzem Gdańskim, które zostało przekazane II Rzeczypospolitej. Tym samym okazało się, że program

terytorialnej rewizji traktatu wersalskiego sprowadzał się w Niemczech zasadniczo do rewizji granicy polsko-niemieckiej, a zgłaszane postulaty były przedmiotem debat niemal do rozpoczęcia II wojny światowej. W tej części polityka zagraniczna Niemiec nie przyniosła oczekiwanych rezultatów, a zmiana granicy wschodniej nastąpiła dopiero podczas II Wojny Światowej.

Ocenić należy, że realizacja wszystkich żądań rewizyjnych wysuwanych przez Niemcy nie zmieniałaby w sposób znaczący polityki tego kraju. Część żądań została zrealizowana, a w tych postulatach, w których Niemcy nie znalazły zrozumienia na arenie międzynarodowej, rząd a za jego przykładem firmy i obywatele i tak robili to, co uważali za najkorzystniejsze. Dla przykładu urzędnicy niemieccy spiskowali systematycznie, aby uniknąć klauzul traktatu, nie dotrzymując terminów rozbrojenia, odmawiając urzędnikom alianckim dostępu do obiektów wojskowych oraz utrzymując i ukrywając produkcję broni. Innym przykładem obchodzenia przepisów może być przenoszenie się wielu firm do Holandii, Szwajcarii i Szwecji, ponieważ zgodnie z traktatem nie mogły one produkować materiałów wojennych na terytorium Niemiec. W istocie przeniesienie miejsca produkcji przy rozwiniętej sieci transportowej nie zmieniało istoty procedury – dostarczania nowoczesnej broni armii niemieckiej.

Ponadto nawiązanie stosunków dyplomatycznych ze Związkiem Radzieckim poprzez Konferencję w Genewie i Traktat z Rapallo zostało również wykorzystane do obejścia Traktatu Wersalskiego. Publicznie te wymiany dyplomatyczne dotyczyły głównie handlu i przyszłej współpracy gospodarczej. Jednak włączono tajne klauzule wojskowe, które pozwoliły Niemcom rozwinąć broń w Związku Radzieckim. Do 1925 r. Niemieckie firmy zaczęły projektować czołgi i nowoczesną artylerię. W ciągu roku ponad połowa chińskiego importu broni była niemiecka i warta 13 milionów marek. W styczniu 1927 r., po wycofaniu się alianckiej komisji rozbrojeniowej zwiększono produkcję pancerza i artylerii, w październiku 1933 r., po powstaniu nazistowskiego reżimu, Niemcy wycofały się z Ligi Narodów i Światowej Konferencji Rozbrojeniowej. W marcu 1935 r. Niemcy ponownie wprowadziły pobór, a następnie otwarty program zbrojeniowy, oficjalne odwołanie Luftwaffe (lotnictwo) i podpisały angielsko-niemiecką umowę morską, która pozwoliła flocie lądowej 35 % wielkości Royal Navy.

Drugim czynnikiem dającym Niemcom zupełnie nowe możliwości umocnienia swojej pozycji i realizowania polityki rewizyjnej był lęk zachodnich rządów przed zagrożeniem ze strony państwa radzieckiego i obawy związane z popularyzowaniem się idei komunistycznych. Istniała obawa, e twarda polityka wobec rządu Niemieckiego doprowadzi do

zwycięstwa w tym kraju sił komunistycznych. Z drugiej strony konflikt pomiędzy państwami zachodu a Rosją dawał dużą swobodę polityce zagranicznej Niemiec.

Podsumowując sytuację Niemiec po traktacie wersalskim, stwierdzić należy, że pomimo licznych zobowiązań i strat terytorialnych wynikających z zapisów, traktat był w rzeczywistości obiektywnie korzystny dla Niemiec. Niemiecka polityka rewizyjna okazała się skuteczna między innymi dlatego, że Niemcy w dalszym ciągu stanowiły europejską potęgę, nie mając groźnych sąsiadów prócz Francji. Rzesza Bismarcka była utrzymywana jako jednostka polityczna, a nie rozbita, a Niemcy w dużej mierze uniknęły powojennej okupacji wojskowej (w przeciwieństwie do sytuacji po II wojnie światowej). Wraz ze zniknięciem Austro-Węgier i wycofaniem się Rosji z Europy, Niemcy stały się dominującą siłą w Europie Wschodniej [4], co przełożyło się na skuteczną politykę zagraniczną w zakresie rewizji traktatu oraz możliwość zaprzestania realizacji i niestosowania się do niekorzystnych zapisów traktatowych.

Na Węgrzech sytuacja kształtowała się w odmienny sposób. Delegacja węgierska została oficjalnie zaproszona na konferencję pokojową w Wersalu, jednakże nowo zdefiniowane granice Węgier zostały opracowane bez jej obecności [5]. Rząd Armii Narodowej admirała Mikłósa Horthyego z racji swojej słabości musiał uznać przedstawione przez zwycięzców warunki pokoju. Na mocy traktatu pokojowego z 4 czerwca 1920 r. w Wersalu, podpisanego pomiędzy nowym Królestwem Węgier a państwami Ententy, terytorium Węgier zmieniło się w sposób dojmujący. Państwo utraciło na rzecz państw sąsiednich 71,5% terytorium, które przed rozpadem posiadała monarchia austro-węgierska. Ponadto Węgry oficjalnie uznały niepodległość nowych państw sąsiednich - Czechosłowacji oraz Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców (późniejszej Jugosławii). Po traktacie w Trianon poza granicami Węgier znalazło się 3,3 [6] milionów Węgrów, co stanowiło prawie 31% całego narodu. Znaczna część Madziarów z tej liczby zamieszkiwała tereny Transylwanii i Siedmiogrodu – przyłączone do Rumuni, oraz pas południowej Słowacji – przyłączony do Czechosłowacji. Łączna liczba ludności spadła o niemal dwie trzecie z 8 do 21 milionów. Poza utratą obywateli oraz olbrzymiej części terytorium Węgry zostały zobligowane do przestrzegania zakazu powszechnej służby wojskowej, zakazu posiadania lotnictwa i marynarki wojennej, ograniczenia liczebności armii do niewielkiego pułapu – tj. 35 tysięcy, rozwoju przemysłu zbrojeniowego, budowy linii kolejowych innych niż jednotorowe, a ponadto wypłacenia reparacji wojennych. Warunki te były trudne do zaakceptowania przez rząd i obywateli i rodziły poczucie

niesprawiedliwości oraz krzywdy między innymi za przerzucanie całej winy za wybuch I Wojny Światowej na państwa Europy Centralnej. Węgierska postawa polityczna wobec traktatu z Trianon została podsumowana w zwrotach "Nem, nem, soha!" ("Nie, nie, nigdy!") oraz "Mindent vissza! ("Wszystko z powrotem!") [7] i była bardzo analogiczna do niemieckiej reakcji na traktat wersalski. Zrodzone po traktacie poczucie krzywdy wraz z rosnącymi w całej Europie – w tym na Węgrzech – tendencje nacjonalistyczne kształtowały definiowały politykę zagraniczną kraju, która od tej pory oparła się w dużej mierze na próbach rewizji traktatu. Pomimo obietnic składanym Węgrom przez francuskich polityków jak np. Georges Clemenceau podczas podpisywania traktatu o możliwości jego rewizji zgodnie z art. 19 – to jest na podstawie kryterium etnograficznego Paktu Ligi Narodów – oraz zrozumienia przynajmniej części postulatów w przyjaznej Budapesztowi Polsce, do rewizji nie doszło.

Zorganizowano tylko jednie plebiscyt, w wyniku którego obszar plebiscytowy pozostał przy Węgrzech. Odbył się on w części Burgenlandu wokół miasta Sopron i był spowodowany, nie jak może się wydawać aktywną polityką zagraniczną, lecz wynikiem zbrojnego oporu miejscowej ludności.

Ocenic należy, że ze znacznie ograniczoną armią oraz przy porozumieniu utworzonemu przez Czechosłowację, Królestwo Serbów, Chorwatów i Słowenów i Rumunię (Mała Ententa), którego jednym z głównych dwóch celów było zapobieganie rewizjonizmowi węgierskiemu, skuteczne realizowanie polityki zagranicznej Węgier wobec sąsiadów było skazane na niepowodzenie. Brak zrozumienia ze strony areny międzynarodowej stawianych postulatów miał niewątpliwie ogromny wpływ na zbliżenie się z III Rzeszą, dzięki której to udało się w latach 1938–1941 bez walki zrewidować część postanowień z Trianon. I tak w listopadzie 1938, po pierwszym arbitrażu wiedeńskim Węgry uzyskały kosztem Czechosłowacji południową Słowację, w marcu 1939 roku wykorzystując rozpad Czecho-Słowacji zajęli Karpato-Ukrainę, natomiast w sierpniu 1940 uzyskali od Rumunii północny Siedmiogród. Ponad to, wkrótce po ataku na Jugosławię, hitlerowskie Niemcy przekazały Węgrom serbską Wojwodinę, słoweńskie Prekmurje oraz chorwackie Baranję i Međimurje. Łącznie do 1941 roku do Węgier powróciły ziemie o powierzchni 79 tysięcy km² wraz 2 mln Węgrów. Chociaż rewizjonistyczny plan Węgier był zauważalny na arenie międzynarodowej, główne mocarstwa europejskie nie przywiązywały do niego, przynajmniej przed 1938 rokiem, znacznej uwagi, będąc zajęte stanowiskiem Włoch [8].

Analizując sytuację Włoch należy zacząć od analizy sytuacji tego kraju przed pierwszą wojną, w których to naczelnym postulatem stały się

hasła budowy imperium. Po wybuchu Pierwszej Wojny Światowej Włochy obrały drogę neutralności. Włoski premier Antonio Salandra deklarował publicznie, że kierowany przez niego kraj będzie kierował się zasadą świętego egoizmu. 26 kwietnia 1915 roku zawarto ściśle tajne porozumienie pomiędzy aliantami a Włochami, w którym rząd włoski miał wystąpić po stronie Entanty w zamian za liczne nabytki terytorialne. Podczas paryskiej konferencji pokojowej zaczęto jednak mnożyć trudności – kością niezgody okazało się przyłączenie Dalmacji do Włoch. Włoski premier Vittorio Emanuele Orlando próbował w pełni wdrożyć traktat londyński, uzgodniony przez Francję i Wielką Brytanię przed wojną. Miał powszechne poparcie, ponieważ strata 700 000 żołnierzy i deficyt budżetowy w wysokości 12 000 000 000 Lirów podczas wojny sprawiły, że włoski rząd i ludzie czuli się uprawnieni do wszystkich terytoriów. Wielka Czwórka okazała się jednak niechętna. Także poza terytorialne włoskie żądania nie zostały realizowane. Reakcją Rzymu było ogłoszenie vittoria mutilata (kalekiego zwycięstwa) [9]. Panujący nastrój polityczny nie sprzyjał przyjęciu się we Włoszech idei Ligi Narodów, która zyskała w tymże kraju niewielu zwolenników [10], czego przejawem był fakt, że włoscy urzędnicy Sekretariatu Ligi w przeciwieństwie do pozostałych nie skrywali całkowitego podporządkowania rządowi [11]. Tym sposobem jedno z głównych państw, które wojnę wygrało, stało się państwem kwestionującym ład wersalski. W opinii części historyków złość i przerażenie z powodu postanowień traktatu pomogły utorać drogę do ustanowienia dyktatury Benito Mussoliniego trzy lata później. Także w przypadku Włoch ocenić należy, że realizacja rewizyjnych żądań terytorialnych Rzymu nie zmieniłaby w sposób znaczący polityki zagranicznej tego kraju. Warto zauważyć, że bardzo duża część żądań została spełniona już w listopadzie 1920 roku na mocy układu w Rapallo, kilkaset tysięcy Słowenów i Chorwatów znalazło się w granicach Włoch. Włochy zyskały również na konferencji w Lozanie (1922–1923). Choć traktat pokojowy był pierwszym sukcesem idei rewizjonistycznych przypadającym jednak Turcji, Rzym uzyskał zrzeczenie się tejsze praw do Cypru i Dodekanazu (terytoriów zaanektowanych przez Włochy i Brytyjczyków).

Wartym odnotowania jest fakt, że już wówczas przedstawiciele Włoch podczas dokonywania rozstrzygnięć sporów terytorialnych solidaryzowali się z władzą w Niemczech (np. w kwestii Górnego Śląska).

Podsumowując w powojennym systemie wersalsko-waszyngtońskim mniejszości narodowe stanowiły narzędzie polityczne [12], z których wiele rządów chętnie korzystało. Mniejszości narodowe stały się potężnym argumentem idei rewizjonistycznych. Każde z trzech przeanalizowanych

państw, mających w późniejszych latach wchodzić w skład państw Osi, przyjmując ideologie rewizjonizmu i podejmując próby debaty na jej temat na arenie międzynarodowej kierowało się własnym interesem narodowym. Choć zasada działania była we wszystkich tych państwach taka sama, różne były ich możliwości. Zdecydowanie najmniejsze pole do działania miały Węgry, największe zaś Niemcy. Zgłaszane potrzeby rewizji wysokości odszkodowań wojennych oraz terytorialnych rzadko kiedy miały realne tj. oparte na nowo tworzących się potrzebach i problemach, podstawy. Niemcy i Włochy odniosły zwycięstwo nad Ligą. Podczas gdy ona traciła swoją pozycję międzynarodową, państwa te zyskiwały znaczenie jako rodzące się punkty grawitacyjne rotacji gabinetowych. Oceniając problem z szerokiej perspektywy chronologicznej okresu międzywojennego i II wojny należy skonstatować, że realizacja żądań rewizjonistycznych nie zmieniały w sposób wystarczająco znaczący polityki przedstawionych krajów, tak by w niedalekiej przyszłości nie doprowadzić do nowych konfliktów i kolejnych roszczeń terytorialnych.

Literatura

1. N. W. Hogan, *International Conflict and Collective Security*, Kentucky 1955 str. 143.
2. 2008 School Projekt Heinrich-Heine-Gesamtschule, Düsseldorf [dostęp elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.fkoester.de/kursbuch/unterrichtsmaterial/13_2_74.html - 18.03.2019 r.
3. Z. S. Steiner, *The Lights that Failed: European International History 1919–1933*. Oxford U. P. str. 68.
4. G. L. Weinberg, *Germany, Hitler and World War II*, Cambridge: Cambridge University Press, 1995, str. 16.
5. A. J. Mayer. *Politics and Diplomacy of Peacemaking. Containment and Counterrevolution at Versailles 1918–1919*. New York, 1967, str. 369.
6. R. C. Frucht, *Eastern Europe: An Introduction to the People, Lands, and Culture*. ABC-CLIO, str. 360.
7. D. Peter, *Trianon tribulations*, Budapest Times, 2010.
8. S. Żerko, *System wersalski i próby jego modyfikacji w latach dwudziestych*, Przegląd Zachodni 04/2008, str. 19.
9. S. Sierpowski, *Pakt londyński i jego realizacji na Konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 r.*, "Zeszyty Naukowe UAM, Historia" nr 8, 1968 r., str. 237 i n.
10. C. E. Ferri, *La Societa delle Nazioni e l'Italia*, Milano 1924, s. 32.
11. S. Sierpowski, *Państwa faszystowskie a Liga Narodów*, Ministerstwo Sprawiedliwości. Główna Komisja Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, Warszawa 1981, str. 5.
12. J. Lutosławski, *Mniejszość niemiecka w Polsce jako instrument rewizjonistycznej polityki Rzeszy w latach 1918–1939*, [dostęp elektroniczny]. Tryb dostępu: www.archivia.com.pl – 18.03.2019 r.

References

1. Hogan, N. W. (1955). *International Conflict and Collective Security*, Kentucky. Str. 143.
2. 2008 School Projekt Heinrich-Heine-Gesamtschule, Düsseldorf [dostęp elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.fkoester.de/kursbuch/unterrichtsmaterial/13_2_74.html – 18. 03. 2019 r.
3. Steiner, Z. S. *The Lights that Failed: European International History 1919–1933*. Oxford U. P. str. 68.
4. Weinberg, G. L. (1995). *Germany, Hitler and World War II*, Cambridge: Cambridge University Press, str. 16.
5. Mayer, A. J. (1967). *Politika i diplomatiya mirotvorchosti. Strimuvannya ta kontrevolyuciya u Versali 1918-1919 rokiv*. [Politics and Diplomacy of Peacemaking. Containment and Counterrevolution at Versailles 1918–1919]. New York, 1967, str. 369.
6. Frucht, R. C. *Eastern Europe: An Introduction to the People, Lands, and Culture*. ABC-CLIO, str. 360.
7. D. Peter, *Trianon tribulations*, Budapest Times, 2010.
8. S. Żerko, *System wersalski i próby jego modyfikacji w latach dwudziestych*, Przegląd Zachodni 04/2008, str. 19.
9. S. Sierpowski, *Pakt londyński i jego realizacji na Konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 r.*, "Zeszyty Naukowe UAM, Historia" nr 8, 1968 r., str. 237 i n.
10. Ferri, C. E. (1924). *La Societa delle Nazioni e l'Italia*, Milano.
11. Sierpowski, S. (1981). *Państwa faszystowskie a Liga Narodów, Ministerstwo Sprawiedliwości. Główna Komisja Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, Warszawa*, str. 5.
12. Lutosławski J., *Mniejszość niemiecka w Polsce jako instrument rewizjonistycznej polityki Rzeszy w latach 1918–1939*, [dostęp elektroniczny]. Tryb dostępu: www.archivia.com.pl – 18.03.2019 r.

Давид Треля

magistr prawa, слухач Національної школи державного управління у Варшаві

Постулювані зміни в Версальському договорі, про які повідомили Німеччина, Італія та Угорщина в 20-і роки ХХ століття. Причини, шанси і загрози

Версальський договір як головна мирна угода, що підвела підсумки Першій світовій війні був підписаний 28 червня 1919 року Німеччиною, державами Антанти, союзними і асоційованими країнами. Цей договір встановив міждержавні кордони в Європі та впровадив новий порядок в європейський політичний спектр 20-го століття. Незважаючи на включення договору в міжнародне право, його зміст став предметом розбіжності ще до моменту його підписання. Найбільший опір чинила Німеччина, яка вважала положення договору непорядними і нездійсненними.

Проявом протидії стало укладення в 1922 році між Веймарської республікою і Російською Радянської Федеративної Соціалістичної Республікою Рапальської угоди з метою обійти положення Версальського договору.

У статті представлені генезис і зміст ревізійністських вимог майбутніх країн "осі". Стаття відповідає на питання, чи були постульовані зміни Версальського договору

можливістю змінити новостворений політичний порядок Угорщини, Італії та Німеччини (у якій найбільші перетворення полягало у стрімкому зростанні підтримки партії НСДАП на хвилі суспільної опозиції положенням договору).

Автор здійснює спробу дати відповідь на запитання наскільки реально було реалізувати ці зміни та чи запобігли б вони укладанню Рапальського договору, примушуючи Німеччину дотримуватися введених положень.

Багаточисельні постулювані зміни в договорі з боку держав з різних політичних таборів виникли в результаті формування міжнародної політики. У оцінці автора статті постулювані поправки та зміни були політичним інструментом, оскільки здебільшого вони являли собою випробовування власних сил і дуже рідко виникали через намагання пом'якшити або запобігти реальним проблемам, що виникали у ході реалізації рішень Версальського договору.

Ключові слова: Версальський договір, Рапальський договір, репарації, Перша світова війна, Веймарська республіка.

Dawid Trela

Master of Law, student in National School of
Public Administration in Warsaw – XXX study year

Postulated amendments to the Treaty of Versailles notified by Germany, Italy and Hungary in the 1920s. Causes, chances and threats

The Treaty of Versailles as the most important peace agreement ending World War I was signed on June 28 1919 by Germany, the Triple Entente, allied and associated countries. This Treaty establishing many borders in Europe, has introduced a new order on the European political scene of the 20th century.

Despite the inclusion of the treaty in international law, its provisions even before signing were the subject of controversy. The strongest objection was expressed by Germany, considering its provisions as harmful and unfeasible.

Conclusion of the Treaty of Rapallo in 1922 between the Weimar Republic and the Russian Soviet Federative Socialist Republic to bypass the clauses of the Treaty of Versailles was a manifestation of the opposition to the treaty.

The article presents the genesis and content of revisionist demands of prospective Axis powers. It answers the question whether the postulated changes of the Treaty of Versailles was a new opportunity to change the new, forming political order of Hungary, Italy and in particular Germany (in which the change consisted in growing support for the NSDAP party on the wave of social opposition to the provisions of the Treaty). It is subject to the analysis of the reality of such changes that would prevent to ratifying the Treaty of Rapallo - thereby causing the fulfillment of Germany's imposed terms.

Numerously postulated changes of the Treaty by different political parties have their source in shaping international policies of contemporary governments. The author of the article considers that the proposed changes were a political tool, because in most cases they were an attempt of strength, whereas rarely were resulted from attempts to alleviate or prevent real problems resulting from the provisions of the treaty.

Key words: The Treaty of Versailles, The Treaty of Rapallo, War reparations, World War I, The Weimar Republic.